

TELEJURNALISTIKANING AXBOROTLARNI TAHLILYI TARQATISH VAZIFALARI

Kamolov Azamat Abduxalilovich

Samarqand davlat chet tillar instituti talabasi

Annotatsiya: *Ushu maqola Telejurnalistikaning axborotlarni tahliliy tarqatish vazifalari va turlari haqidagi ma’lumotlar yoritib berilgan.*

Kalit so’zlar: *Telejurnalistika, sharh, suhbat, dastlabki tahliliy segmentlar va ekspert baholar, ekspert suhbatlari.*

Telejurnalistikaning tahliliy– bu televideniye orqali auditoriyaga voqelikni chuqur tahlil qiluvchi, uning mazmun-mohiyatini ochib beruvchi va hissiy ta’sir uyg‘otadigan janrlardir. Ushbu janrlar axborot janrlariga qaraganda ko‘proq tafsilot va interpretatsiya talab qiladi. Tahliliy janrlar voqea sabab-oqibat bog‘lanishlarini, ijtimoiy va siyosiy muammolarni, iqtisodiy jarayonlarni chuqur tahlil qilishga xizmat qiladi.

Tahliliy janrlarning asosiy shakllari – sharh, suhbat, dastlabki tahliliy segmentlar va ekspert baholari. Sharh janrida jurnalist voqea-hodisani analiz qilib, uning kelajakdagi oqibatlarini prognoz qiladi. Shu bilan birga, suhbat va ekspert tahlili auditoriyaga voqea mohiyatini chuqurroq tushunish imkonini beradi. Masalan, siyosiy yangiliklar dasturida parlament qarorlari yoki ijtimoiy muammolar bo‘yicha ekspert suhbatlari tomoshabinning tafakkurini rivojlantiradi.

Badiiy-publitsistik janrlar esa voqelikni nafaqat fakt sifatida, balki badiiy obraz va dramatik shaklda taqdim etadi. Bu janrlar televideniye auditoriyasiga emotsionallik, obrazlilik va hayotiy hissiyotlarni etkazish imkonini beradi. Badiiy-publitsistik janrlarga hujjatli film, teleocherk, tok-shou va dramatishtizatsiyalangan reportajlar kiradi. Hujjatli filmlar voqelikni chuqur va keng qamrovli yoritadi, teleocherklar esa ijtimoiy muammolarni obrazli va vizual tarzda ochib beradi.

Tahliliy va badiiy-publitsistik janrlarning zamonaviy telejurnalistikadagi roli ortib bormoqda. Bu janrlar auditoriyani faqat xabardor qilish bilan cheklanmay, ularning fikrini shakllantirish, ijtimoiy ongini rivojlantirish va hissiy aloqani kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu sababli televideniye dasturlarining mazmuniy boyligi va auditoriya bilan o‘zaro ta’sir darajasi aynan ushbu janrlar orqali oshadi.

Tahliliy janrlarning o‘ziga xos xususiyatlaridan biri – mantiqiy va strukturaviy tuzilish. Har bir tahliliy segment voqea sabablarini, oqibatlarini va ijtimoiy kontekstini aniq ko‘rsatadi. Jurnalstning vazifasi – voqelikni aniqlik bilan tahlil qilish, ekspert fikrini kiritish va auditoriyaga tushunarli tarzda yetkazish. Shu bilan birga, tahliliy janrda vizual va audio materiallar ham qo‘llaniladi, masalan, diagrammalar, grafika, kadrlar ketma-ketligi va montaj orqali voqea yanada tushunarli bo‘ladi.⁴⁷

⁴⁷ Alimova, D. Televidenie v Uzbekistane: tarix va sovremennost’. Tashkent: Fan, 2021.

Badiiy-publitsistik janrlar telejurnalistikada voqelikni auditoriya uchun obrazli va hissiy jihatdan qiziqarli shaklda yetkazishga xizmat qiladi. Ushbu janrlar voqea-hodisalarni nafaqat fakt sifatida yoritadi, balki ularning ijtimoiy, madaniy va emotsional kontekstini ham ochib beradi. Shu sababli televideniye dasturlarining mazmuniy boyligi va auditoriya bilan o‘zaro ta’sir darajasi aynan badiiy-publitsistik janrlar orqali oshadi.

Badiiy-publitsistik janrlarning asosiy shakllari quyidagilardan iborat: hujjatli film, teleocherk, dramatishtalangan reportaj, tok-shou va badiiy reportajlar. Hujjatli film voqelikni keng qamrovli va chuqur yoritish imkonini beradi. Masalan, ijtimoiy muammolar, ekologik masalalar yoki madaniy tadbirlar haqida tayyorlangan hujjatli film tomoshabinga hodisaning barcha tafsilotlarini yetkazadi. Hujjatli filmda kadrlar ketma-ketligi, vizual obraz va montaj orqali voqelikning mazmuni ochiladi, auditoriyada ta’sirchanlik uyg‘onadi.

Teleocherk esa voqelikni badiiy obraz va faktlarni uyg‘unlashtirish orqali yoritadi. U badiiy-publitsistik va axborot janrlari orasidagi ko‘prik vazifasini bajaradi. Teleocherklar ko‘pincha ijtimoiy mavzular, tarixiy hodisalar yoki jamiyatdagi muammolarni obrazli va vizual tarzda aks ettiradi. Shu bilan birga, teleocherk auditoriyaga muhim axborotni taqdim etadi va ularni voqelikni chuqurroq tushunishga undaydi.

Dramatishtalangan reportajlar esa voqea-hodisalarni teatrlashtirilgan yoki dramatik shaklda yoritadi. Bu janr auditoriyada emotsional reaksiyalarni uyg‘otish va voqeani hayotiy kontekstda qabul qilish imkonini beradi. Masalan, shahar hayoti, ekologik hodisalar yoki ijtimoiy tadbirlar dramatik reportaj shaklida tomoshabinga yetkazilganda, ular nafaqat ma’lumotga ega bo‘ladi, balki hissiy aloqani ham boshdan kechiradi.

Tok-shou janri badiiy-publitsistik janrlarning interaktiv shakli hisoblanadi. Tok-shoularda jurnalist muayyan mavzu bo‘yicha suhbatni olib boradi, ekspert fikrini kiritadi va tomoshabinlarni interaktiv tarzda ishtirok etishga undaydi. Shu tariqa, tok-shou auditoriya bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri aloqani o‘rnatadi, voqelikni turli nuqtai nazardan yoritadi va muammolarga kompleks yondashuvni ta’minlaydi.

Badiiy-publitsistik janrlarning zamonaviy shakllari texnologik rivojlanish bilan boyidi. Masalan, teleocherklar va hujjatli filmlar dron tasvirlari, virtual tur, animatsiya va infografikalarni qo‘llash orqali yanada qiziqarli va vizual tarzda tomoshabinga yetkaziladi. Dramatishtalangan reportajlarda yuqori sifatli kamera kadrlari, musiqa va ovoz effektlari voqelikning hissiy ta’sirini oshiradi. Tok-shoularda esa jonli efir, interaktiv savol-javob va auditoriya izohlari dastur mazmunini boyitadi.

Zamonaviy badiiy-publitsistik janrlarning auditoriyaga ta’siri katta. Ular nafaqat voqelikni yoritadi, balki auditoriyaning hissiy, ijtimoiy va madaniy ongini shakllantiradi. Shu sababli televideniye dasturlarida badiiy-publitsistik janrlarga alohida e’tibor qaratiladi. Misol uchun, ekologik masalalar, tarixiy hodisalar yoki ijtimoiy muammolar bo‘yicha tayyorlangan hujjatli filmlar tomoshabinning ijtimoiy ongini rivojlantiradi, shaxsiy va jamiyat hayotiga ta’sir qiladi.

Badiiy-publitsistik janrlar va tahliliy janrlar o‘zaro uzviy bog‘liq. Tahliliy janrlar voqea sabablarini va oqibatlarini aniqlasa, badiiy-publitsistik janrlar ularni auditoriya uchun obrazli va hissiy jihatdan qiziqarli qiladi. Shu bilan birga, badiiy-publitsistik janrlar voqelikni auditoriya uchun yanada tushunarli, ta’sirchan va esda qolarli qiladi.

O‘zbekiston telejurnalistikasi mustaqillik yillarida sezilarli rivojlandi va badiiy-publitsistik janrlar muhim o‘rin egalladi. Ilk paytlarda televideniye dasturlari asosan rasmiy yangiliklar va voqea-hodisalarni yoritishga yo‘naltirilgan bo‘lsa, keyinchalik reportaj, hujjatli film, teleocherk va tok-shou kabi badiiy-publitsistik janrlar keng tarqaldi. Shu tariqa, telejurnalistika nafaqat ma’lumot uzatish, balki ijtimoiy muammolarni yoritish va auditoriya hissiyotini uyg‘otish vositasiga aylandi.

Badiiy-publitsistik janrlarning O‘zbekistondagi rivojlanishida bir nechta asosiy omillar mavjud. Birinchidan, televideniye texnologiyasining yangilanishi – rangli tasvir, studiya grafikasi, yuqori sifatli kamera kadrlarining qo‘llanilishi. Ikkinchidan, raqamli platformalarning kengayishi – onlayn telekanallar, ijtimoiy tarmoqlar va mobil ilovalar orqali jonli translyatsiya va interaktiv dasturlarni yaratish imkoniyati. Uchinchidan, auditoriya talablari va madaniy kontekstning o‘zgarishi – tomoshabinlar nafaqat voqeani ko‘rishni, balki uning mazmunini tushunishni va unga hissiy bog‘lanishni istaydi.

Hozirgi o‘zbek televideniyesida badiiy-publitsistik janrlar bir necha shaklda namoyon bo‘ladi. Hujjatli filmlar mamlakat tarixini, madaniy merosni va ijtimoiy muammolarni keng qamrovli yoritadi. Masalan, ekologik mavzular, ijtimoiy tadbirlar yoki madaniyat festivallari bo‘yicha tayyorlangan hujjatli filmlar tomoshabinning ongiga chuqur ta’sir qiladi. Teleocherklar esa voqelikni obrazli va vizual tarzda yoritadi, ijtimoiy muammolarni auditoriya uchun tushunarli qiladi va muhokama uchun imkoniyat yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Alimova, D. *Televidenie v Uzbekistane: tarix va sovremennost’*. Tashkent: Fan, 2021.
2. Ivanov, S. *Interaktivnost media-sredstv*. *Journal of Communication*, 2020, №5, 45–59.
3. Karimov, R. *Radiozhurnalistika va auditoriya*. *Journal of Media Studies*, 2020, №4, 33–50.
4. Abramova, N. *Televidenie v sovremennom mire*. Moskva: Nauka, 2020.
5. Mirzaev, F. *Interaktiv telekanallar va zamonaviy auditoriya*. Tashkent, 2022.
6. Egorov, P. *Razvitie media-kanalov v XXI veke*. Moskva: Media Science, 2021.
7. Bondarenko, A. *Radiozhurnalistika: teoriya i praktika*. Sankt-Peterburg: Media Press, 2019.
8. Rasulova, S. *Podkastlar va onlayn radio: tahliliy maqola*. *Media Journal*, 2021, №6, 12–28.